

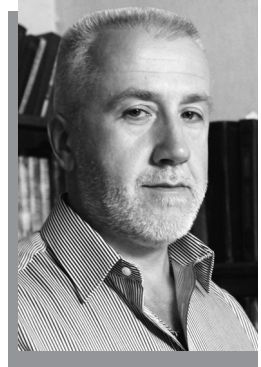
О. ЯРМИШ

головний науковий співробітник Національної академії прокуратури України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України

В. КИРИЧЕНКО

професор кафедри загальноправових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

УДК 342.4:930«19/20»

Зовнішні чинники в конституційному будівництві

Розглядається світовий досвід використання зовнішніх конституційних моделей при розбудові національних політичних і правових систем. Порівнюється практика японської та німецької конституційної традиції.

Ключові слова: конституція, Основний закон, зовнішній вплив, Японія, Німеччина, конституційний процес, правова думка.

Після розпаду Радянського Союзу та здобуття незалежності українське суспільство перебуває у стані перманентного пошуку оптимальної конституційної моделі. Треба було знайти відповіді на багато питань. Скажімо, яку форму правління обрати – президентську, парла-

ментську чи їх «мікс»? Майже чверть століття експериментів не поставили крапки в цьому питанні. Частково це можна пояснити дуальною природою політичних сил, які залежно від того, належать вони до влади чи до опозиції, демонструють різне ставлення до існу-

ючої форми правління та використовують будь-яку можливість для налаштування цієї форми під власні політичні потреби. До цього слід додати й неусталеність політичної системи, відсутність звичаю достатньо тривалого функціонування інституційного механізму.

Світовий досвід конституціоналізму свідчить, що у процесі державотворення питому вагу мають зовнішні політичні чинники. Це підтверджує й історія України, яка пов'язана з постійною присутністю на її «полі» геополітичних гравців-важковаговиків. Україна, як і будь-яка держава на світовій арені, просто змушена враховувати ставлення цивілізованого світу щодо себе, а інколи не лише так чи інакше відчувати це ставлення, а й бути готовою до прямого зовнішнього впливу. Принаймні сьогодні ми можемо виокремити три вектори такого геополітичного впливу: євроатлантичний, євразійський та південно-східний.

У цій статті ми ставимо за мету проаналізувати конституційно-правову складову зовнішніх чинників, яка в запропонованому комплексному та історичному контексті майже не розглядалась дослідниками. Окремі аспекти, як можна побачити з переліку використаної літератури, проте, були розкриті науковцями. Отже, дослідження зазначеної проблематики з урахуванням міжнародного досвіду є не тільки актуальним з огляду на триваючий процес зміни конституції, а й практично значущим – свідомий вибір стратегії політичних реформ, напряму економічного та соціального розвитку.

Світ не є однорідним, різні етноси рухалися в історичному процесі несинхронно, власним шляхом, набува-

ючи фундаментальної культурної специфічності. Те, що в одних спільнотах було благом, в інших таким не вважалося, та сама думка в різних суспільствах могла мати або гіпертрофований, або фрустрований вигляд. Дехто першим торив дорогу прогресу, хтось використовував досвід більш спритних сусідів. І це стосується майже всіх досягнень людства – писемності, релігії, будь-чого, що рухало цивілізацію вперед. Ця тенденція притаманна й правовій думці.

З давніх часів людство намагалося використовувати досвід правотворення провідних цивілізацій. Так, антична традиція називає правотворчу діяльність одного з семи грецьких мудреців Солона натхненою «мудрістю Єгипту». За взірця архонтом Афин було взято закони фараона XXIV династії періоду Пізнього царства Бокхориса (*давньогрец. Βόκχωρις; давньоєгипет. Бакенренеф*). У свою чергу, римські децемвіри розпочали кодифікацію квіритського права лише після повернення з творчого «відрядження» до Великої Греції. Цей перелік запозичень правових знань і подальшої їх націоналізації можна продовжувати й далі, додавши до нього й історію середньовічної християнської церкви, яка не цуралася язичницьких норм римського права при розбудові канонічних приписів, і діяльність європейських університетів, які, у свою чергу, виступали вже за всевітнє право цивілізованого світу, проте національні кодифікації XIX ст. на певний час загальмували цю тенденцію. Усі зосередилися на розбудові національних законодавчих систем.

Однак на зміну класичному приватно-капіталістичному устрою, що спирався на націоналістичну домінанту та

індивідуалізацію, приходять транснаціональна фінансова олігархія, оперуючи вже ідеєю світового панування та повертаючись до парадигми всесвітньої імперії, що є наскрізною в історії людства, поступово переносючи логічний наголос із «священного» на «торгово-промислове». Розділяючи нації та породжуючи світові війни, імперіалізм все ж таки об'єднує людство, виводячи його за межі національного існування і навіть поєднує Захід зі Сходом.

У передмові до десятого французького видання своєї книги Р. Давид писав: «Світ став єдиним. Ми не можемо відгородитися від людей, які живуть в інших державах, інших частинах земної кулі... Необхідна міжнародна взаємодія або, у всякому разі, просте співіснування вимагають, щоб ми відкрили наші вікна і подивились на зарубіжне право» [1, с. VIII].

Найвидатнішим прикладом такої імплементації є Японія, котра демонструє, що впровадження європейських політичних інститутів та правових положень, які знайшли своє закріплення в конституційному акті спочатку лише на підставі абстрактних, теоретичних міркувань, пізніше було об'єктивно затребуване суспільством, яке вже зазнало змін і вимагало нової системи управління й захисту на найвищому юридичному рівні.

Конституція має велике значення в житті будь-якого суспільства та посідає особливе місце у правовій системі. Поява або модернізація конституції завжди пов'язана з докорінними змінами в будові суспільства, що закріплюються чи то породжуються конституційними установленнями. Ідеться насамперед

про політичну систему, економічну основу, права та обов'язки громадян. І в цьому сенсі сутність конституції можна пояснити, давши відповіді на питання, як, коли та для чого вона була прийнята, які соціальні потреби та зовнішні чинники викликали її до життя. Конституційний рух Японії доцільно розглядати крізь призму впливу західної політико-правової думки на хід цього процесу, бо зовнішній фактор не лише обумовив його особливості, а й фактично став генератором його виникнення. Небезпека колонізації, що насувалася з боку європейських країн та США, вимагала невідкладного проведення низки кардинальних змін – реформ, що ґрунтувались на запозиченні світового досвіду та були спрямовані на збереження суверенітету й безпеки країни. «Піти з Азії – увійти в Європу» – такий девіз проголосив Фукудзава Юкіті [2, с. 72–92].

Історія японського конституціоналізму знає два Основних закони, отже, можна говорити і про дві окремі епохи. Перша з них розпочалася революцією Мейдзі ісін, себто реставрацією монархії. Зародження в японському суспільстві ідей конституціоналізму відбувалося, як стверджує Г. Квіглі [3], під впливом західної, насамперед німецької, політико-правової думки (Л. фон Штейн, Р. фон Гнейст, Г. Рейслер). Дійсно, Конституція Мейдзі впровадила в японський державний устрій елементи насамперед пруської політичної системи з її монархічними принципами [4, с. 25].

Запозичення європейських зразків, яке не мало зовнішнього примусу, зустріло неабиякий внутрішній опір з боку прибічників японської традиції –

руху «вигнання варварів» [5, с. 86]. Проте стримати переможний рух ідей свободи й рівності традиціоналістам не вдалося. Утім ідеї автоматично не вбудовуються в суспільну свідомість, вони мають бути сприйняті нею, бо в насильницький спосіб утримувати їх там неможливо. Потрібно постійно докласти зусиль, щоб тендітні паростки прав і свобод змогли вижити на нетрадиційному для них ґрунті. Підсумовуючи наслідки цього процесу, професор Токійського університету Г. Уехара зазначав, що конституція може розглядатися як втілення найвищого ступеня провідних політичних процесів, якщо розглядати її під кутом зору наших традиційних політичних ідей і теорій, а також тих обставин, у яких конституція була укладена й прийнята [6, с. 267].

Оцінюючи прогресивність конституційного процесу, окремі автори зазначають, що для Японії, яка не мала традицій парламентаризму й ніколи не знала політичної свободи в її європейському розумінні, такий шлях розвитку був прогресивним і реально здійсненим. Він міг пояснити реальний перехід від абсолютної монархії до парламентаризму за збереження культу імператора в межах синтоїстської традиції [7, с. 62].

Елементи західноєвропейської політичної системи, впроваджуючись у японське середовище, не зберігали своєї первозданності. Японська самобутність значною мірою трансформувала їх при зіткненні з місцевими традиціями і навпаки. Це не означає, що трансформація політичної системи держави зруйнувала японську традицію, навпаки, синтез новацій і традицій народжував нову сутність, придатну про-

дуктивно функціонувати задля досягнення позитивного результату. Однак це втілення європейських зразків демократії в Конституцію Японії 1890 р. було компромісним, а отже, не позбавленим суперечностей, які, у свою чергу, дозволили сформуватися мілітаристському режиму 30-х рр. Наслідком цього стала капітуляція японської військової кліки, яка, власне, й призвела до кризи конституційної системи Японії.

Нова епоха конституційного будівництва пов'язана вже з періодом післявоєнної окупації країни американцями, які привласнили собі право виступати від імені країн-переможниць.

Первинний проект було розроблено японським урядом під контролем американських радників у контексті так званого «м'якого» курсу. Проект базувався на Конституції 1890 р. і зберігав мілітаристсько-бюрократичну піраміду, підпорядковану імператорові. Ані громадськість, ані Далекосхідна комісія країн-переможниць не сприйняли запропонований варіант.

Тягар підготовки нового законопроекту перебрав на себе штаб американських окупаційних військ під проводом генерала Д. Макарура. Американські фахівці творчо використали окремі принципи англосаксонського права, риторичку Декларації незалежності, нові тенденції в розвитку світового конституційного права, як-от соціально-економічні права громадян та приватний проект конституції, розроблений японськими авторами на основі Веймарської конституції Німецької імперії 1919 р.

Конституційна реформа, розпочата під контролем, а завершена за безпосередньою участю штабу окупаційних

сил, привела до появи нового Основного закону держави (так званий «проект Сідехари»), який ще більше, ніж перший, зазнав впливу західної політичної та правової думки, як її розумів Держдеп США.

Порівняно з попереднім октройованим Основним законом Мейдзі Конституцію 1947 р. слід вважати значно радикальнішою та такою, що спрямована в майбутнє. Втручання американців у конституційну реформу призвело до виникнення в суспільстві гострої дискусії щодо відмови від творіння янки. Поразка у війні, спаплюжена національна гідність, «втрата обличчя» надихали ревізійоністів, проте рекламно-пропагандистська кампанія, ініційована американцями та проведена спеціально створеним комітетом Імперського парламенту під головуванням Х. Асіди, пройшла успішно, й у середині 1950-х рр. дискусія щодо перегляду нав'язаної конституції під натиском громадської думки почала згортатися. Японці, отримавши загальне виборче право, юридичне оформлення власних прав і свобод, стабільну політичну систему, захищену від повернення ультранационалістичних, мілітаристських кіл, не вважали за доцільне позбуватися західних інституцій, що добре виявили себе.

Отже, досвід Японії містить два унікальних випадки запозичення західних конституційних моделей. Обидва рази це відбувалося під зовнішнім тиском, утім, якість впливу була різною. Уперше причиною змін стали геополітичні обставини, які примусили націю самостійно розпочати конституційний процес. Вдруге, після капітуляції, окупаційна адміністрація на свій розсуд обрала напрям консти-

туційного розвитку країни. Отже, попри різні обставини, що привели до появи конституцій, – добровільні та примусові, в підсумку ми бачимо перемогу західної політико-правової думки. Важливо й те, що запозичення отримало критичне осмислення, яке супроводжувало конституційний процес і народжувало японську конституційну традицію. Сьогодні японська конституційна модель, власне, сама може бути взірцем для запозичень, становлячи приклад позитивного результату непростого процесу конституційного будівництва.

Іншим зразком насильницького поширення моделі конституційного і політичного устрою одних держав на інші є досвід Німеччини, яка двічі поспіль програвала у світових війнах. Першого разу до воєнної поразки додалися ще й революційні події.

Перший законопроект імперської конституції, поданий до Німецьких Установчих національних зборів, був розроблений спеціальною комісією, утвореною Радою Народних Уповноважених ще на початку розгортання революційних подій. Професор державного права Г. Прейс, який очолив комісію, чітко сформулював альтернативу: або Вільсон, або Ленін, або демократія, що вийшла з Французької революції та пізніше була розвинута американською республікою, або жорсткі форми російського фанатизму [8].

Запропонували висловитися й М. Веберу, який, на відміну від Г. Прейса, відстоював американську модель республіканської форми правління, що спирається на сильну президентську владу. Після майже піврічного обговорення 31 липня 1919 р. Національні збори прийняли кон-

ституцію, яка десять днів потому була підписана рейхспрезидентом та урядовцями. Народився Основний закон держави, який увібрав у себе передові досягнення світової ліберальної думки. Посада президента, наділеного значними повноваженнями, була виписана за американським зразком; модель урядового кабінету запозичувалась із конституційного досвіду Англії та Франції; за швейцарським уявленням про суверенітет сформулювали положення про референдум.

Ідеї Г. Прейса щодо створення централізованої держави були відкинуті Національними зборами, завдяки чому Пруссія зберегла свої позиції за рахунок майбутньої стабільності конституційованої республіки. До того ж президент в умовах надзвичайного стану отримував диктаторські повноваження, що поклато край демократичному правлінню ще до появи на політичній арені Німеччини «фюрера німецької нації». Утім саме призначення А. Гітлера рейхсканцлером 30 січня 1933 р. поклато край Веймарській республіці, перетворивши її на «державу одного вождя».

Конституція 1919 р. не завадила нацистам перетворити Німеччину на унітарну державу. Однак, незважаючи на це досягнення, до якого німці рухалися століття, головною вимогою союзних держав, що перемогли в Другій світовій війні, стала примусова федералізація країни. Утім, знаючи про цю «наполегливу» вимогу союзників, Парламентська рада, обрана законодавчими асамблеями земель, разом із комісією німецьких експертів запропонувала конституційний проект, що ґрунтувався на занадто централізованій владі.

Щоб розробники законопроекту усвідомили, якою бачать майбутню Німеччину країни-переможниці, на Лондонській конференції було підготовлено так звані Лондонські рекомендації від 7 червня 1948 р. (або Франкфуртські документи, як їх ще називають за місцем вручення прем'єр-міністрам німецьких земель), що містили підвалини нової демократичної конституції. Рекомендації передбачали створення за підсумками виборів до 11 ландтагів Конституційних зборів, яким і доручалося розробити проект демократичної конституції, в основу якого було б покладено: федералізм, що спирався б на помірковану централізовану владу; права земель, кордони яких були б відповідно відкориговані; права та свободи громадян [9, с. 45–46].

Майже три тижні тривали консультації очільників урядів західнонімецьких земель із військовими губернаторами «тризонії» щодо виконання Франкфуртських документів. Унаслідок обговорення первинні установки було змінено і домовлено, що обрані делегати сформуують не Конституційні збори, а Парламентську раду, яка прийме не Конституцію, а Основний закон – так би мовити, «тимчасову конституцію», яка підкреслить перехідний характер майбутнього державного утворення [10, с. 30].

За дорученням прем'єрів земель комітет експертів – Конституційний конвент, що працював у замку баварського короля Людвіга II на острові озера Хімзее, розробив відомий Хімзее-проект. Формально за основу фахівці взяли Веймарську конституцію та нові конституції земель. Усі спірні питання вирішувалися за активною участю пред-

ставників окупаційної влади, насамперед американців. На відміну від ситуації з Японією, американці все ж таки визнали за доцільне, щоб законопроект писався німецькою рукою. Парламентська рада, що взяла на себе повноваження Конституційної Асамблеї, розпочала свою роботу у вересні 1948 р. у місті Бонні та завершила її 23 травня 1949 р. прийняттям Основного закону Федеративної Республіки Німеччина. Підбиваючи підсумки роботи, президент Парламентської ради К. Аденауер висловив сподівання, що дух і воля Основного закону полюбляться німецькому народу [11, с. 181f].

Загалом прийнятий Основний закон моделювався за зразком конституцій ліберальних демократій і ґрунтувався на визнанні консервативно-ліберальних цінностей. Утім його розроблення та прийняття відбувалися під тиском вражень, що залишив по собі націонал-соціалізм, спогадів тієї демократичної хвилі, породженої Веймарською конституцією, на гребені якої А. Гітлер дістався влади. Окупанти-розробники зробили для себе висновки з історичного уроку, що наочно продемонстрував, до чого може призвести демократія натопу. Тому, попри наявну в Основному законі формулу «вся державна влада виходить від народу», народ обачно позбавили механізму її реалізації, а саме інститутів прямої демократії – референдуму, прямого обрання президента, народної ініціативи. Поділ влади був оформлений системою стримувань і противаг у супроводі підсиленої судової влади, що дало змогу тримати демократичну більшість під контролем. Саме американським обережним став-

ленням до демократії просякнуті норми конституційного акта сучасної Німеччини. Власне, Основний закон увібрав у себе увесь німецький конституційний досвід: у ньому відбилися і конституційні традиції кайзерівської імперії 1871 р. та Веймарської республіки 1919 р., і тенденції міжвоєнного часу, а також, звісно, вказівки окупаційної влади.

Отже, дві конституції, одна з яких належить провідній країні Азії, інша – державі Європи, були прийняті після поразки в Другій світовій війні, під тиском окупаційного режиму Сполучених Штатів. Перед обома ставили за мету позбавити новостворені держави тоталітаризму й авторитаризму через імплементавання англосаксонської конституційної моделі, навіть ціною нівелювання власних правових традицій. Такі схожі риси дали підстави А. М. Медушевському дійти висновку про належність японської та німецької конституцій до однієї моделі конституційної модернізації [12, с. 145] – моделі, яка розроблялася й випробовувалася в умовах євроінтеграції, що починала набирати обертів.

Процеси глобалізації, демократизації та інформатизації, що відбуваються в сучасному світі, обумовлюють тенденцію до гармонізації національних законодавств і міжнародного права з метою забезпечення розумного поєднання національних і міжнародних інтересів, напрацювання єдиних критеріїв і норм громадянського суспільства та правової держави.

Напочатку ми недаремно звернули увагу саме на світ-системний підхід, який розглядає соціальну еволюцію не окремих соціумів, а суспільних систем,

пропонуючи комплексний погляд на всі цивілізації світу, їх взаємозв'язок і взаємовплив [13]. Інтеграційний рух в афрорезійській світ-системі має тривалу історичну традицію, що поєднує в собі досвід Римської та Візантійської імперій, Священної Римської імперії, інтеграційних процесів післявоєнної доби. В умовах сучасної глобалізації достатньо обґрунтованою є потреба єдиного економічного та правового простору, легітимізованого європейською конституцією. Утім процес вибору оптимальної моделі європейської інтеграції гальмується через застосування альтернативних шляхів інтеграційного руху окремих держав, регіонів, культурних і національних спільнот, через дію численних механізмів взаємодії центру й регіонів у межах федералізму, автономізації, регіоналізму та вплив інших концепцій автономії національних культур.

Сучасні ідеологи глобалізації в контексті об'єднання Європи намагаються дати відповідь щодо концептуального характеру цього об'єднання. Який статус воно мусить мати: союз держав, конфедерація, федерація чи іншу ще не відому форму? Що має домінувати в цьому об'єднанні – норми міжнародного права з приматом рівності або конституційне право, що базується на пропорційному представництві регіонів? Насамкінець, як має вирішуватися питання суверенітету?

Ліберальна філософія права за часів переходу від абсолютистських держав до представницької системи надала відповіді на ключові питання, що були поставлені німецькою та європейською правовою думкою загалом, сформулювавши теорії громадянського суспіль-

ства, правової держави, державного суверенітету, поділу влади, систему формування представницьких інститутів, ролі судової влади у вирішенні публічно-правових конфліктів. Вище були наведені приклади практичного втілення окремих теоретичних концептів. Проте сьогодні, в умовах іншої реальності, дедалі гучніше лунають сумніви щодо використання парадигм попередніх часів.

Прикладом такого ревізійістського ставлення до теоретико-правових конструктів недалекого минулого може бути спроба створення Конституції Європи, що мислилася таким собі тріумфальним завершенням холодної війни, символом перемоги Заходу на тлі розпаду Радянської імперії. Однак гострі дискусії виявили, що конституція не запропонувала необхідного якісного рівня концептуальної новизни у вирішенні таких проблем, як стратегія інтеграційного процесу, співвідношення національного і європейського суверенітетів, європейська ідентичність. Більше того, опитування громадської думки продемонструвало розкол Європи майже навпіл, а підготовча робота з розроблення конституції, що тривала майже рік, була зупинена через позицію Польщі й Іспанії. Показовим є й те, що криза інтеграції та прийняття конституції загострилась саме напередодні вступу нових членів.

Зовнішнім індикатором суперечностей став конфлікт міжнародного й національного державного права. Розробники наголошували, що Європейська конституція є найбільш повним вираженням демократичних принципів, які вже передбачені національним законодавством країн євроінтеграційного руху. Тому за основу майбутньої конституції

було взято міжнародні договори, як це вже було апробовано в Німеччині у 1949 р., а не національне публічне право. Проте, на відміну від Німеччини, в європейському конституційному процесі не було зовнішньої примусової складової у вигляді окупаційних адміністрацій, що забезпечували необхідний початковий імпульс для запуску штучно створеного державного механізму. Такий механізм, будучи запущеним, змушував національні еліти підтримувати його функціонування.

Завершуючи короткий історичний екскурс у проблему впливу зовнішніх чинників на конституційне будівництво, не можна не звернути уваги на події останнього часу, пов'язані з Україною. Наша країна доволі несподівано опинилася в епіцентрі гострого зіткнення стратегічних інтересів Сполучених Штатів, Європейського Союзу та Росії. Проте ця несподіваність є такою лише на перший погляд. Уважаючи передчасним давати всебічні оцінки тим драматичним про-

цесам, що відбуваються в Україні та довколо неї, тим не менше хотілося б звернути увагу на деякі явища в контексті розглядуваної теми. Показово, що серед широкого кола проблем (економічних, політичних, воєнних, енергетичних, ідеологічних), що сплелися зараз в «українському питанні», важливе місце посідає проблема щодо вектора подальшого конституційного будівництва в Україні. З одного боку, було терміново розроблено проект змін до Основного Закону, який нещодавно був відправлений українською владою Венеціанській комісії, з другого – не зупиняється тиск із боку Російської Федерації в різноманітних формах – від «гібридної війни» до висловлення «побажань» щодо федералізації України.

Украї важливо, щоб у геополітичній грі важковаговиків українському народу (як у цілому, так і мільйонам громадян, що мешкають на Південному Сході) не була відведена роль статистів або простих об'єктів конституційного процесу.

Список використаних джерел

1. David R. Les grands systèmes de droit contemporains / R. David, C. Jauffret-Spinozi. – 10 éd. – Paris : Dalloz, 1992. – 524 [XVI] p.
2. Современные японские мыслители / пер. с яп. А. А. Бабинцева, Д. П. Бугаевой. – М. : Инстр. лит., 1958. – С. 72–92.
3. Квигли Г. Правительство и политическая жизнь Японии / Г. Квигли ; авт. предисл. Л. А. Зархин ; пер. с англ. И. Звавича. – М. : Соцэкгиз, 1934. – 318 с.
4. Takami K. From Divine Legitimacy to the Myth of Consensus: The Emperor System and Popular Sovereignty / K. Takami // Five Decades of Constitutionalism in Japanese Society / Higuchi Y. (ed.). – Tokyo : University of Tokyo Press, 2001. – P. 9–26.
5. Норман Г. Становление капиталистической Японии. Экономические и политические проблемы периода Мэйдзи / Г. Норман ; сокр. пер. с англ. П. П. Топех ; ред. и предисл. чл.-корр. АН СССР Е. М. Жукова. – М. : Изд. Инстр. лит., 1952. – 231 с.
6. Uehara G. The Political Development of Japan 1867–1909 / George Etsujiro Uyehara. – London : Constable & Co.Ltd, 1910. – 332 p.
7. Романова М. И. Влияние идей английского либерализма на развитие либерального движения в Японии в 70–80-х годах XIX века / М. И. Романова // Международные отношения в Тихоокеанском регионе в XIX–XX веках : межвуз. сб. науч. ст. – Хабаровск : Хабаров. гос. пед. ун-т, 1997. – 140 с.

8. Preuß H. Volksstaat oder verkehrter Obrigkeitsstaat? / H. Preuß // Berliner Tageblatt. – 1918. – 14 Nov.
9. Otake H. 2001. Two Contrasting Constitutions in the Postwar World: The Making of the Japanese and the West German Constitutions // Five Decades ... – P. 43–71.
10. Зонтхаймер К. Федеративная Республика Германия сегодня. Основные черты политической системы / К. Зонтхаймер ; пер. с нем. Г. Я. Рудого ; под общ. ред. и с предисл. Я. С. Дробкина. – М. : Памятники ист. мысли, 1996. – 318 с.
11. Feldkamp M. Der Parlamentarische Rat 1948–1949: die Entstehung des Grundgesetzes. Göttingen / M. Feldkamp. – Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 1998. – 266 s.
12. Медушевский А. Н. Экспорт конституционализма: американская модель в Японии и Германии / А. Н. Медушевский // Космополис. – 2006. – № 1. – С. 132–147.
13. Валлерстайн И. Анализ мировых систем и ситуация в современном мире / И. Валлерстайн ; пер. с англ. П. М. Кудюкина ; под общ. ред. Б. Ю. Кагарлицкого. – СПб. : Унив. кн., 2001. – 416 с.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2014

Ярмыш А., Кириченко В. Внешние факторы в конституционном строительстве

Рассматривается мировой опыт использования внешних конституционных моделей при формировании национальных и правовых систем. Сопоставляется практика японской и немецкой конституционной традиции.

Ключевые слова: конституция, Основной закон, внешнее влияние, Япония, Германия, конституционный процесс, правовая мысль.

Yarmysh A., Kirichenko V. The External Factors in the Constitutional Construction

The theses consider world experience using external constitutional models in formation of national and legal systems.

The world is not homogeneous. In the historical process different ethnic groups moved not simultaneous but in their own way finding a fundamental cultural specificity. Someone was the first in cutting the way for progress, someone used the experience of more successful neighbors. However, by the XXth century the transnational financial oligarchy armed with the idea of world domination starts to rebuild the world. Imperialism dividing the nations and creating world wars did unite humanity, leading it to unity and bringing it beyond national existence. This process allowed R. David to say that the world has become united and it is impossible to dissociate itself from the other states, international cooperation is necessary.

Japan's experience demonstrates two unique cases of using Western constitutional models. Both times it happened under external influence, although the quality of impact was different. For the first time geopolitical circumstances forced the nation to self-refer to the constitutional process. The second time, after the capitulation, nobody asked the Japanese and occupational administration chose the direction of constitutional development on its own leisure. Various circumstances led to the emergence of constitutions, as a result a victory of Western political and legal thought, especially the German one.

Another example of forced model's extension of constitutional and political systems of one countries to others is experience of Germany, which has lost two wars one after another. It is significant that Germany itself, which was a model for Japan, had to become a state, receiving its basic law from outside.

Processes of globalization, democratization and informatization take place in modern world. These processes determine the trend towards harmonization of national legislations and international law in order to ensure a reasonable combination of national and international interests, the development of common criteria and norms of civil society and state of law.

Key words: constitution, basic law, external influences, Japan, Germany, the constitutional process, the legal thought.